

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ГРИЧАНИК НАТАЛІЯ ІВАНІВНА

УДК 378.016:[37.016:82-1](043.3)

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
ШКІЛЬНОГО АНАЛІЗУ ЕПІЧНИХ ТВОРІВ**

13.00.02 – теорія та методика навчання (зарубіжна література)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Мірошниченко Леся Федорівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
професор кафедри методики
викладання світової літератури.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Островська Галина Олександрівна,
Івано-Франківський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
завідувач кафедри теорії та методики навчання;

кандидат педагогічних наук, доцент
Удовиченко Лариса Миколаївна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
доцент кафедри української літератури і
компаративістики.

Захист дисертації відбудеться 04 листопада 2020 р. о 10 год. 30 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.05 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04212, м. Київ, вул. Тимошенка, 13-Б.

Автореферат розіслано « _____ » 2020 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Р. С. Дружененко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Інтеграція України до європейської спільноти, важливі соціально-економічні перетворення, зміна світоглядної парадигми, процеси інформатизації, гуманізації, мобільності суспільства, реформування вищої освіти зумовлюють модернізацію методичної підготовки майбутнього вчителя-словесника. У законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Концепції «Нова українська школа» наголошено на тому, що сучасна школа потребує фахівців нової генерації з високим інтелектуальним потенціалом, творчою активністю, здатних самостійно мислити, продукувати нові ідеї, глибоко сприймати і розуміти художньо-естетичні цінності, аналізувати, інтерпретувати художні твори зарубіжної літератури відповідно до їх родово-жанрової специфіки. У процесі опанування навчальної дисципліни «Методика викладання зарубіжної літератури» перед студентами постає низка важливих завдань, одне з яких – ґрунтовне засвоєння багатьох практичних аспектів викладання зарубіжної літератури як навчального предмета в школі, зокрема вміння відрізняти літературознавчий аналіз від шкільного, оволодіння методикою проведення шкільного аналізу різними шляхами з урахуванням родової специфіки художніх творів, уміння об'єктивно оцінювати класичні зразки світової літератури.

Практика засвідчує, що значна частина майбутніх учителів літератури не володіє на належному рівні методикою аналізу художнього твору. А це, як правило, у майбутньому позначається на їхній педагогічній діяльності: на уроках зарубіжної літератури шкільний аналіз почасти підмінюють переказом твору загалом або окремих його частин, інколи опрацюванням відомих критичних матеріалів, вибіркоким читанням певних епізодів. Причиною цього є насамперед неналежна методична підготовка майбутнього вчителя, невміння продуктивно використовувати літературознавчі знання в практичній діяльності під час проведення шкільного аналізу художнього твору. Ще одним суттєвим недоліком шкільного вивчення творів зарубіжної літератури є те, що вчителі-словесники приділяють недостатньо уваги художній специфіці програмового твору,

залишаючи поза увагою його родово-жанрові особливості, порушуючи нерозривну єдність змісту і форми як засадничих літературознавчих категорій, що акумулюють уявлення про внутрішню суть і зовнішню форму твору, дають змогу всебічно пізнати художнє явище. Це стосується й одного із родів літератури – епосу, адже вивчення епічних творів як явища словесного мистецтва відіграє винятково важливу роль у літературній освіті учнів. Їх готовність до аналізу епічних творів безпосередньо залежить від особистісного підходу до виучуваного матеріалу, від сприйняття епічного твору залежно від життєвого досвіду вихованця, його загального розвитку, інтелектуального рівня, читацьких інтересів, уміння самостійно мислити й формулювати правильні висновки та узагальнення. Відтак зростають вимоги до вчителя-словесника: до його здатності враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів, уміння продуктивно реалізовувати всі етапи вивчення епічного твору, ефективно використовувати традиційні й інноваційні шляхи його аналізу, методи, прийоми, форми і види навчальної діяльності, розкривати учням духовні пошуки письменника, відображені в образах і ситуаціях епічного твору, спонукати їх до самостійного осмислення зображених автором проблем людського життя, проникати в глибинну сутність твору. Означене вище дає підстави стверджувати, що правильно організований і проведений шкільний аналіз епічних творів буде максимально сприяти активній пізнавальній роботі учнів на уроці, глибокому засвоєнню тексту, оволодінню різними способами читання, що істотно впливатиме на якість їхньої літературної освіти, розвиток інтелектуальної сфери і піднесення культури читання. У цьому контексті виняткової ваги набуває проблема навчання студентів-філологів шкільного аналізу епічних творів.

Аналіз спеціальної літератури з досліджуваної проблеми засвідчує, що в науці проблемі навчання шкільного аналізу епічних творів приділено належну увагу, зокрема філософським аспектам осмислення епічних творів (Платон, Арістотель, Г.-В.-Ф. Гегель, І. Кант, О. Потебня, Д. Г'юм, П. Юркевич, А. Лосєв, М. Аркас, Д. Дорошенко, Д. Яворницький, В. Коженев, П. Пустовойт, Б. Томашевський та ін.), психолого-педагогічним засадам вивчення художніх творів на уроках літератури (Л. Виготський, І. Гальперін, В. Давидов, С. Рубінштейн, О. Леонтьєв, Г. Костюк, І. Синиця,

В. Сухомлинський, Н. Рождественська, М. Коган, Л. Жабицька, О. Никифорова та ін.), літературознавчим положенням як основі для наукового й глибокого розуміння літератури, відомим видам літературознавчого аналізу та єдності змісту і форми (М. Бахтін, В. Виноградов, П. Волинський, Д. Наливайко, А. Ткаченко, В. Марко, М. Жулинський, Р. Гром'як, Б. Шалагінов та ін.), методичним напрацюванням особливостей вивчення епічного твору в навчальних закладах різних типів (Ф. Буслаєв, В. Водовозов, В. Острогорський, В. Стоюнін, В. Голубков, М. Рибникова, О. Мазуркевич, Т. Бугайко, Ф. Бугайко, Г. Беленький, М. Кудряшов, Є. Пасічник, Л. Мірошніченко, Г. Токмань, А. Вітченко, О. Ісаєва, Ж. Клименко, О. Куцевол, Г. Островська, Л. Удовиченко та ін.).

Вивчення реального стану окресленої проблеми дає змогу зробити висновок про те, що **актуальність дисертаційної роботи** зумовлена:

- сучасними вимогами освіти, що передбачають реформування вищої школи та модернізацію методичної підготовки майбутнього вчителя-словесника;
- недостатнім рівнем теоретичної та методичної розробленості досліджуваної проблеми;
- невідповідністю між сучасними підходами до вивчення зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти та недостатнім рівнем теоретичних знань і сформованих у студентів умінь і навичок роботи з текстом художнього твору;
- відсутністю спеціальних досліджень з проблеми навчання студентів-філологів шкільного аналізу епічних творів зарубіжної літератури.

Відтак актуальність і важливість проблеми для сучасної освіти, її недостатня теоретична та практична розробленість обумовили вибір теми дисертаційної роботи: **«Методика навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури шкільного аналізу епічних творів»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертації є складовою комплексної науково-дослідної теми «Підготовка вчителя словесності з позицій компетентнісного підходу» кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (державний реєстраційний номер 0119U002871).

Дисертаційну роботу виконано в межах комплексної теми «Професійно-особистісне становлення майбутнього фахівця у вищій школі в контексті інтеграції України до європейського освітнього простору» Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (державний реєстраційний номер RK 0117U004243).

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (протокол № 8 від 25 березня 2015 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук НАПН України (протокол № 4 від 26 травня 2015 р.).

Об'єкт дослідження – процес навчання дисципліни «Методика викладання зарубіжної літератури» майбутніх учителів-словесників в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – форми, методи, прийоми, види навчання студентів шкільного аналізу епічних творів зарубіжної літератури.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити ефективність методики навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури шкільного аналізу епічних творів.

Реалізація поставленої мети передбачала розв'язання таких завдань:

1. Визначити теоретико-методологічні засади дослідження і на цій основі з'ясувати й уточнити зміст базових понять.
2. Дослідити генезу проблеми аналізу епічних творів у методиці викладання зарубіжної літератури.
3. Проаналізувати зміст навчально-методичного забезпечення з проблеми шкільного аналізу епічних творів та специфіки його проведення студентами-філологами.
4. Визначити критерії та показники рівнів сформованості вмій студентів аналізувати епічні твори.
5. Розробити й експериментально перевірити ефективність методики навчання майбутніх учителів-словесників шкільного аналізу епічних творів зарубіжної літератури.

Для реалізації поставлених завдань було використано такі **методи дослідження**: *теоретичні*: аналіз психолого-педагогічної,

літературознавчої та методичної літератури для визначення наукових засад і стану теоретичної розробленості проблеми; аналіз програмово-методичного забезпечення університетського курсу методики викладання зарубіжної літератури для визначення теоретико-методологічних засад дослідження; аналіз нормативних документів, навчальних програм, шкільних та університетських підручників, методичних посібників; метод теоретичного моделювання для обґрунтування об'єкта і предмета дослідження, розроблення методики навчання шкільного аналізу епічних творів; *емпіричні: діагностичні* методи – анкетування, тестування, бесіди зі студентами-філологами й викладачами закладів вищої освіти; *обсерваторні* методи – спостереження за процесом методичної підготовки студентів, аналіз їхньої педагогічної готовності здійснювати аналіз художніх творів; *експериментальні* методи – констатувальний, формувальний та контрольний етапи педагогічного експерименту, в ході якого перевірялась ефективність розробленої методики; якісний і кількісний аналіз результатів експериментально-дослідного навчання.

Теоретико-методологічною основою дослідження є концептуальні положення філософії освіти (В. Андрущенко, В. Кремень, І. Перебродська та ін.), психолого-педагогічні теорії про взаємозв'язок навчання, виховання й розвиток особистості (О. Леонтьєв, О. Нікіфорова, С. Орлова, Н. Черниш, М. Фіцула та ін.), літературознавчі праці про діалогічну природу художнього твору і його аналіз, родово-жанрові особливості епосу (О. Потебня, Ю. Лотман, О. Білецький, М. Бахтін, М. Гіршман, П. Білоус, А. Ткаченко, В. Марко та ін.), дослідження учених-методистів із проблеми читання, сприймання, усвідомлення й аналізу тексту художнього твору (М. Рибникова, Г. Беленький, В. Маранцман, М. Кудряшов, З. Рез, Л. Мірошниченко, Ф. Штейнбук, О. Куцевол, Г. Токмань, О. Ісаєва, Ж. Клименко та ін.).

Вірогідність наукових результатів і висновків забезпечені методологічним та теоретичним обґрунтуванням вихідних положень дослідження; опорою на досягнення в царині сучасного літературознавства та методики викладання літератури; сукупністю використаних методів дослідження, організацією педагогічного експерименту й позитивними результатами експериментального навчання.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 752 від 23.05.2018 р.), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 22 від 01.06.2019 р.), Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68–19–343 від 16.05.2019 р.), Криворізького державного педагогічного університету (довідка № 09/1-350/3 від 26.06.2019 р.).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: *вперше обгрунтовано* теоретико-методологічні засади опанування студентами методики навчання шкільного аналізу епічних творів; *з'ясовано* змістове наповнення поняття «шкільний аналіз», *уточнено* сутність базових понять «аналіз», «літературознавчий аналіз»; *проаналізовано* зміст навчально-методичного забезпечення з проблеми шкільного аналізу епічних творів та специфіки його проведення студентами-філологами; *визначено* критерії та показники рівнів сформованості вмінь студентів аналізувати епічні твори; *розроблено* методику навчання майбутніх учителів-словесників шкільного аналізу епічних творів зарубіжної літератури; *подальшого розвитку* набули положення про шкільний аналіз художнього твору як основу ефективного вивчення творів зарубіжної літератури на уроках в середніх навчальних закладах освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що пропонувану методику навчання студентів-філологів шкільного аналізу епічних творів можна застосовувати в процесі методичної підготовки фахівців у закладах вищої освіти, системі післядипломної освіти, самоосвіти. Теоретичні положення та висновки дисертації можуть бути використані для вдосконалення змісту навчальних програм, підручників, посібників, розроблення лекційних матеріалів, планування лабораторних і практичних робіт для університетського курсу «Методика викладання зарубіжної літератури»; студентами під час написання кваліфікаційних робіт, педагогічної практики бакалаврів, магістрантів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки, результати дослідження обговорювалися й доповідалися на науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародних*: «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2014 р.),

«Психолого-педагогічні засади діяльності фахівця: історія, теорія, практика» (Херсон, 2014 р.), «Сучасні наукові дослідження» (Чернівці, 2014 – 2016 рр.), «Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації» (Одеса, 2015 р.), «Проблеми та перспективи розвитку освіти» (Київ, 2016 р.), «Актуальні наукові дослідження у сучасному світі» (Переяслав-Хмельницький, 2017 р.), «Підготовка фахівців у сфері освіти і менеджменту: європейський вимір» (Черкаси, 2018 р.), «Сучасний рух науки» (Дніпро, 2019 р.), «Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності» (Тернопіль, 2019 р.), «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи» (Ужгород, 2019 р.); *всеукраїнських*: «Підготовка компетентного фахівця в умовах глобалізаційних процесів» (Умань, 2014 р.), «Інноваційні технології в освіті та вихованні: історія і сучасність» (Глухів, 2015 р.), «П'яті Бугайківські читання» (Ніжин, 2016 р.), «Проблеми та перспективи розвитку освіти в Україні» (Ізмаїл, 2016 р.), «Актуальні проблеми літературної освіти в середній та вищій школі» (Київ, 2017 р.), «Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника» (Суми, 2017 р.), «Педагогічна освіта в Україні: пошуки, стратегія, перспективи розвитку» (Полтава, 2018 р.), «Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах» (Київ, 2019 р.), «VII Волошинські читання: «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство» (Київ, 2019 р.); *міжрегіональних і міжуніверситетських*: «The 21st Century Challenges in Education and Science» (Глухів, 2015, 2016, 2019 рр.), «Актуальні проблеми професійної підготовки студентів-філологів до роботи в сучасному освітньому просторі» (Івано-Франківськ, 2016 р.); *звітних*: науково-практичних конференціях викладачів та аспірантів (Глухів, 2014–2019 рр.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 27 наукових праць (з них 24 одноосібні): 5 статей у наукових фахових виданнях України з педагогічних наук, 3 статті у виданнях України, що входять до наукометричної бази Index Copernicus, 2 статті в зарубіжних періодичних виданнях (одна з них у співавторстві), 15 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій, 2 монографії (у співавторстві). Додатково відображають наукові результати дисертації 2 навчальні посібники з історії зарубіжної літератури з грифом МОНУ (у співавторстві) та 1 монографія (у співавторстві).

Структура дисертації зумовлена логікою дослідження, його метою і завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (270 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 363 сторінки, із них основного тексту – 216 сторінок. Робота містить 12 таблиць, 3 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження обраної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, теоретико-методологічну основу, методи дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення; подано відомості про апробацію та впровадження результатів наукового пошуку, список публікацій автора, структуру й обсяг дисертації.

У *першому розділі* – **«Методологічні основи навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури шкільного аналізу епічних творів»** – розкрито філософське підґрунтя питання аналізу художнього твору, схарактеризовано психолого-педагогічні основи навчання майбутніх словесників шкільного аналізу епічних творів, систематизовано літературознавчі дослідження про родово-жанрові особливості епічних творів, узагальнено концепції літературознавців про аналіз художнього твору; з'ясовано й уточнено зміст базових понять.

Теоретичним підґрунтям проблеми аналізу епічних творів слугували праці філософів (Сократ, Платон, Ф. Бекон, І. Кант, Г. Гегель, Г. Сковорода, Р. Інгарден, М. Фуко, Ц. Тодоров, В. Кремень, В. Андрущенко, В. Астахова та ін.), які в різні періоди цікавилися проблемою сприймання, усвідомлення та аналізу художнього твору. Виявлено, що Ф. Бекон, Б. Спіноза, Дж. Локк, Б. Паскаль, Вольтер, К. А. Гельвецій, Ж. - Ж. - Руссо, Д. Дідро, П. А. Гольбах наголошували на важливості застосування індуктивного методу пізнання під час аналізу художнього твору, обстоювали позиції емпіризму та раціоналізму, обґрунтовували важливість діалогу як особливого способу знаходження істини під час опрацювання твору, вказували на важливість розуму, відчуттів та практичного досвіду.

Установлено, що німецькі філософи (І. Кант, Й. Фіхте, Г. Гегель, Ф. Шлейєрмахер, Л. Фейєрбах, В. Дільтей, Ф. Ніцше)

виступали за з'ясування загальних передумов, закономірностей та принципів сприймання, усвідомлення й аналізу твору ізольовано від конкретного об'єкта дослідження, обстоювали важливість цілісного розгляду тексту, оскільки мета аналізу досягається лише в його неперервності. Представники феноменологічної герменевтики (Е. Гуссерль, Р. Інгарден, М. Мерло-Понті, Е. Левінас, П. Рікер) вважали непередбачуваність, варіативність та багатоаспектність аналізу домінантами на шляху до його розуміння, довели практичну значущість поділу естетичної оцінки художнього твору на первинну (емоційну), що здійснюється під час сприймання, і вторинну (інтелектуальну), що реалізується у процесі аналізу художнього твору.

З'ясовано, що представники школи структуралізму (Ч. - С. Пірс, В. Пропп, Ч. Морріс, Ц. Тодоров та ін.) розглядали художній текст як цілісне і самодостатнє явище, незалежне ні від волі автора, ні від волі читача, доводили, важливість заглиблення у його змістову наповненість під час аналізу.

У психолого-педагогічних розвідках (П. Блонський, Г. Костюк, Б. Ананьєв, О. Леонтєв, К. Левін, К. Бюлер, В. Слободчиков та ін.) розглянуто типологічні (вікові) особливості студентів, які впливають на процес аналізу твору (кліповість мислення, трансактивна пам'ять, творча уява, підвищена емоційна чутливість, розвиток естетичних почуттів, формування художнього смаку, здатність міркувати словесно-художніми образами, зміна ставлення до процесу читання). У дослідженні виокремлено засадничі положення про важливість процесу читання і сприймання художнього твору як підґрунтя його ефективного аналізу (О. Нікіфорова, Л. Жабицька), обґрунтовано важливість інтелектуальних операцій (аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування) в літературному розвитку особистості (С. Рубінштейн, Л. Занков, П. Зінченко та ін.); доведено, що психолого-педагогічний механізм процесу формування вмінь аналізувати художні твори базується на рецептивній інтелектуально-емоційній діяльності людини, що охоплює мислення, пам'ять, уяву, сприймання, спостереження та пізнання (А. Дістервег, П. Юркевич, К. Ушинський, М. Фіцула та ін.).

Вивчення джерельної бази дало змогу узагальнити родово-жанрові особливості епосу: наявність сюжетної канви як послідовного ланцюга подій, пов'язаних між собою авторським задумом; використання багатства позасюжетних елементів; ретроспективність

відтворюваних життєвих картин; тематичне багатство, яке дозволяє надзвичайно деталізовано показати спектр важливих характерних явищ дійсності; наявність декількох типів оповіді; розмаїтість жанрів.

Аналіз літературознавчих досліджень (М. Гіршман, П. Білоус, О. Галич, В. Марко, А. Ткаченко, Л. Тимофєєв та ін.) дав змогу стверджувати, що художній текст – це цілісне і самодостатнє явище, в процесі аналізу якого відбувається «діалог» між твором і читачем, між читачем і автором тексту, дотримання принципу єдності змісту і форми, розуміння й усвідомлення авторського задуму.

З'ясовано й уточнено зміст базових понять дослідження. Зокрема, *аналіз* у науковій літературі висвітлено як логічний метод, розгляд окремих сторін, властивостей, особливостей досліджуваного предмета (об'єкта), членування цілого на окремі частини; *літературознавчий аналіз* розглянуто як логічний прийом поглибленої роботи над текстом художнього твору, сутність якого полягає у виділенні та деталізованому вивченні його структурних компонентів у єдності змісту і форми задля осягнення авторського задуму, цілісного сприймання та розуміння змісту твору.

У роботі з'ясовано зміст поняття «*шкільний аналіз*» як процес дослідження виокремлених складників його змісту і форми, під час якого відбувається формування творчого читача з самостійним критичним мисленням, високим естетичним смаком, інтерпретаційною свідомістю.

У другому розділі – «Теоретичні основи навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури шкільного аналізу епічних творів» – досліджено генезу проблеми аналізу епічних творів у методиці викладання зарубіжної літератури, проаналізовано зміст навчально-методичного забезпечення з проблеми шкільного аналізу епічних творів та специфіки його проведення студентами-філологами, визначено критерії та показники рівнів сформованості вмінь студентів аналізувати епічні твори.

У розділі представлено ретроспективний аналіз проблеми розгляду епічних творів у методичній науці. Доведено, що методисти ще з кінця ХІХ століття (Ф. Буслаєв, В. Водовозов, В. Стоюнін, В. Острогорський, М. Соколов та ін.), упродовж ХХ століття (В. Голубков, М. Рибникова, Л. Троїцький, Т. Бугайко, Ф. Бугайко, Б. Степанишин, М. Кудряшов, Є. Пасічник та ін.) й у наш час (Л. Мірошниченко, Ф. Штейнбук, О. Куцевол, Г. Токмань, О. Ісаєва,

Ж. Клименко, Г. Островська, А. Вітченко та ін.) обстоювали думку про те, що аналіз епічного твору (як і творів інших родів літератури) доцільно будувати, виходячи із його родової та жанрової специфіки, ідейно-художніх особливостей, наголошували на важливості вивчення художнього твору в єдності змісту і форми, стверджували, що способи і шляхи їх аналізу різноманітні, з урахуванням актуальних проблем методики викладання зарубіжної літератури й потреб шкільної практики.

У результаті аналізу навчально-методичного забезпечення шкільного курсу «Зарубіжна література» й університетської фахової дисципліни «Методика викладання зарубіжної літератури» з'ясовано, що автори програм, підручників, посібників ґрунтовно висвітлюють теоретичні аспекти проблеми шкільного аналізу епічного твору. Проте й дав можливість констатувати певні прогалини: обмеженість кількості аудиторних і позааудиторних годин позбавила студентів можливості ґрунтовно опанувати теоретичні аспекти фахової дисципліни; відсутність у рубриці «Вимоги до знань і вмінь» конкретизації щодо опанування студентами методики навчання учнів шкільного аналізу художніх творів (у тому числі й епічних); опосередкованість, поодинокість вирішення проблеми навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури шкільного аналізу художніх творів через постановку завдань для самостійного опрацювання та індивідуальної діяльності.

Спостереження за діяльністю викладачів і процесом навчання майбутніх словесників дало можливість зробити конструктивні висновки: обмеженість кількості аудиторних годин спонукає викладачів методики значно ущільнювати лекційний теоретичний матеріал, який у результаті подається не в повному обсязі. Тому спостерігали тенденцію до ущільненого розкриття питань про особливості шкільного аналізу художнього твору та специфіку вивчення епічних творів на лекційних заняттях; відсутність окремих практичних і лабораторних занять з тем дослідження; домінування методів, прийомів і видів навчальної діяльності, спрямованих на репродукування отриманих теоретичних знань та копіювання чужого досвіду, значно гальмують процес вироблення в студентів методичних умінь і навичок аналізу епічних творів; робота щодо вироблення в майбутніх учителів методичних умінь і навичок аналізувати художній твір не має системного характеру, здебільшого позначена

стереотипністю форм, методів і прийомів навчальної діяльності, подекуди зведена до схематизму і зайвого теоретизування; ігнорування родово-жанрової природи вивчуваного твору значно звужує студентське розуміння його мистецької цінності.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту було визначено критерії сформованості вмінь студентів аналізувати епічні твори, а саме: *теоретико-пізнавальний*, - показниками якого є самостійне усвідомлення наукової інформації про аналіз як один із етапів вивчення епічного твору та епос як один із трьох родів літератури, оперування сукупністю важливих для шкільного аналізу епічних творів теоретико-літературних понять, чітке розмежування дефініцій «літературознавчий аналіз» і «шкільний аналіз»; *предметно-діяльнісний*, - показниками якого є самостійне й усвідомлене виконання практичних дій, спрямованих на поетапне вивчення епічного твору в школі, володіння загальнопедагогічними і методичними методами, прийомами, видами навчальної діяльності, продуктивними для шкільного аналізу епічного твору, уміння самостійно визначати взаємозв'язок засобів для досягнення поставленої мети – шкільного аналізу епічного твору; *аналітико-синтетичний*, - показниками якого є застосування методичних умінь і навичок у процесі аналізу епічних творів, уміння продукувати нові методичні ідеї й перебудовувати вихідну діяльність відповідно до новаторських підходів під час організації та проведення шкільного аналізу епічного твору, здатність узагальнювати та репрезентувати результат дослідження.

На основі визначених критеріїв було обґрунтовано такі рівні: відтворювально-копіювальний (початковий), реконструктивно-репродуктивний (середній), реконструктивно-продуктивний (достатній), конструктивно-аналітичний (високий).

Початковий рівень мали студенти, які не виявляли стійкого мотивованого інтересу до читання, сприйняття та аналізу епічного твору, несистемно відтворювали елементарні знання з літературознавчих дисциплін та методик навчання, відчували труднощі у використанні методів, прийомів, інноваційних форм навчальної діяльності.

Студенти середнього рівня виявляли практичний інтерес до читання, сприйняття та аналізу епічного твору, знали основні

теоретико-літературні поняття, необхідні для аналізу, але частково або не завжди правильно оперували ними.

Достатній рівень мали студенти, які усвідомлювали важливість процесу читання, сприйняття та аналізу епічного твору, розрізняли теоретико-літературні поняття, необхідні для аналізу, але не могли їх чітко сформулювати, стисло окреслювали детермінанти змісту і форми.

Студенти високого рівня ефективно і системно застосовували теоретико-літературний інструментарій у практичній діяльності, вміли самостійно здійснювати шкільний аналіз епічного твору, синтезуючи при цьому завдання літературознавчого (наукового) і шкільного аналізів.

Показники рівнів сформованості вмінь студентів-філологів аналізувати епічні твори до початку експериментального навчання подано в таблиці 1.

Таблиця 1.

Показники рівнів сформованості вмінь студентів-філологів аналізувати епічні твори

Загальна кількість студентів	Початковий рівень		Середній рівень		Достатній рівень		Високий рівень	
	<i>студенти</i>	%	<i>студенти</i>	%	<i>студенти</i>	%	<i>студенти</i>	%
260	75	28,9 %	98	37,7 %	47	18,1 %	40	15,3 %

Кількісний аналіз результатів констатувального зрізу засвідчив недостатній рівень сформованості вмінь майбутніх словесників проводити шкільний аналіз епічних творів, що й зумовило необхідність розроблення та експериментальної перевірки відповідної методики.

У *третьому розділі* – «Методика навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури шкільного аналізу епічних творів» – визначено мету, завдання та зміст експериментально-дослідного навчання, описано методику навчання студентів-філологів шкільного аналізу епічних творів; проаналізовано результати формування та контрольних етапів педагогічного експерименту.

Мета експериментального навчання полягала у створенні методики навчання студентів-філологів шкільного аналізу епічних творів. Відповідно до мети дослідного навчання у процесі експерименту розв'язувались такі завдання:

- розроблення поетапності експериментально-дослідного навчання студентів IV курсу;
- теоретичне обґрунтування та створення методики навчання студентів шкільного аналізу епічних творів;
- визначення рівнів сформованості вмінь студентів-філологів проводити шкільний аналіз епічних творів;
- експериментальна перевірка ефективності розробленої методики навчання студентів-філологів шкільного аналізу епічних творів.

У процесі дослідження розроблено модель методики навчання студентів шкільного аналізу епічних творів (рис.1) як зразок реалізації змісту розробленої експериментальної системи. Побудова моделі передбачала мету, завдання, принципи, функції, методи, прийоми, форми і види навчальної діяльності.

На підставі аналізу результатів констатувального зрізу було виділено основні етапи в реалізації педагогічного експерименту, відповідно до кожного з яких сформульовано мету, визначено завдання й очікувані результати. На першому етапі – *пропедевтичному* – студенти засвоювали теоретико-літературні поняття з методики викладання зарубіжної літератури, загальні основи аналізу художнього твору, основоположні теорії науковців-літературознавців і вчених-методистів, основні етапи вивчення художнього твору, мету, основні завдання і принципи шкільного аналізу, особливості шкільного аналізу художніх творів у 5-8 і 9-11 класах, різноманітні види аналізу, традиційні та інноваційні шляхи аналізу, різноманітність методів, прийомів, видів навчальної діяльності, родово-жанрові особливості епосу, складові змісту і форми епічного твору, види планів епічного твору, види образів епічного твору.

Під час *діяльно-методичного етапу* студенти вчилися усвідомлювати роль і значення теорії літератури як наукової основи аналізу взагалі та шкільного зокрема та вміти застосовувати її основні поняття як засіб змістовного цілісного аналізу художнього твору, відрізнити літературознавчий аналіз від шкільного за метою,

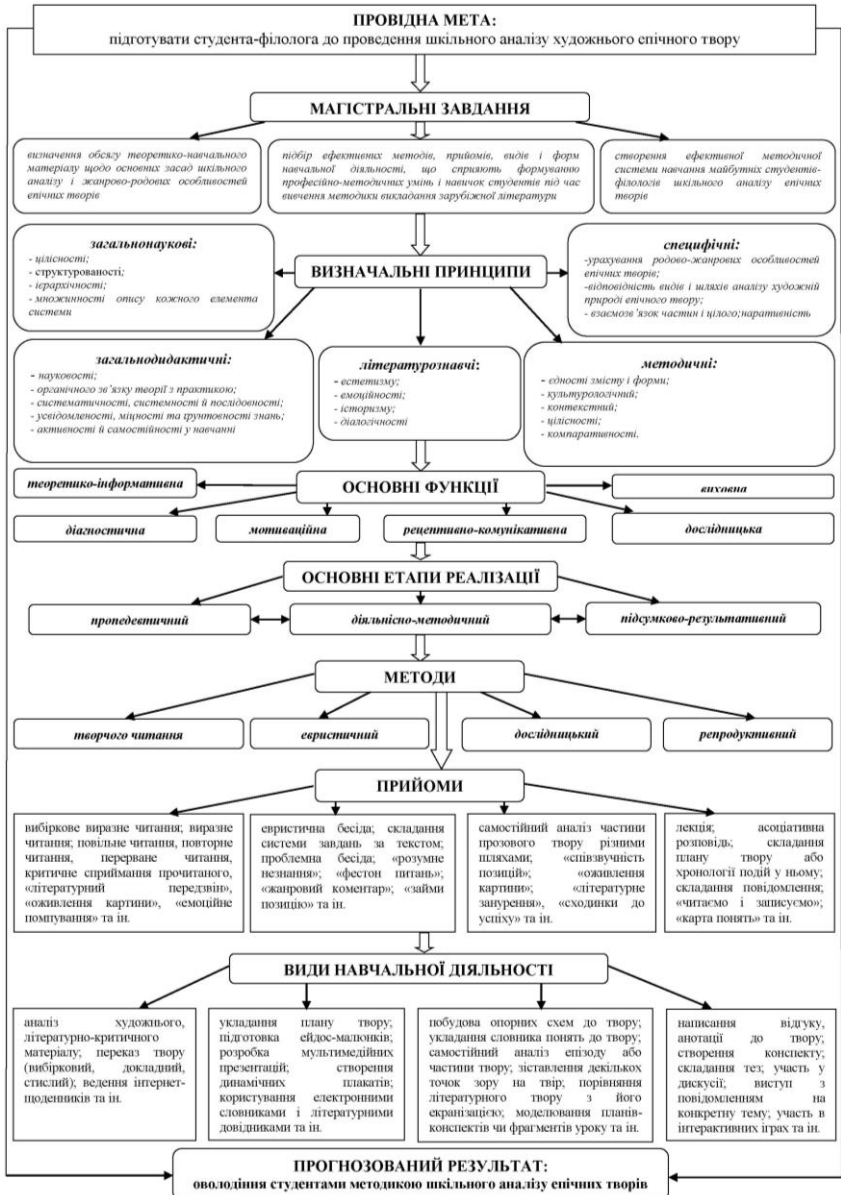

Рис. 1. Модель методичної системи навчання студентів-філологів шкільного аналізу епічних творів

завданнями, обсягом, засобами його організації та проведення; співвідносити методи і прийоми, шляхи аналізу з природою літературного твору, віковими та індивідуальними особливостями учнівського сприйняття, родово-жанровою належністю твору; виявляти авторську позицію у творі; зіставляти епічний твір із конкретними обставинами із життя письменника, що дали поштовх до його написання; робити коментарі літературного, історичного, побутового і культурологічного характерів до твору; здійснювати виразне цитування, творчий переказ, словесне малювання, складання кіносценарію, інсценування, порівняння епічного твору зі зразками інших видів мистецтва; проводити роботу над складанням плану епічного твору; визначати елементи його змісту і форми, особливості сюжетно-композиційної побудови; працювати над епізодом, характеристикою образу-персонажа; з'ясовувати авторську позицію у творі, функції пейзажу та інтер'єру; давати власну критичну оцінку епічному твору з позицій сучасності.

На *підсумково-результативному* етапі бакалаври показували практичні вміння використовувати в методичній діяльності наукові здобутки літературознавства, педагогіки, психології, методики викладання зарубіжної літератури та інших дисциплін; виокремлювати істотні відмінності в проведенні шкільного аналізу епічного твору у середній і старшій школах; реалізовувати практично всі етапи вивчення епічного твору; відбирати ефективні методи, прийоми і види роботи з текстом художнього твору; виділяти й досліджувати всі компоненти змісту і форми, розуміти закономірності їх взаємодії; моделювати уроки різних типів з вивчення епічного твору, проводити їх під час проходження навчально-залікової практики, коригувати перебіг їх проведення відповідно до змін у навчальній ситуації, аналізувати, виділяти недоліки та позитивні сторони; брати участь у вирішенні педагогічних задач та ситуацій, завдань пошуково-дослідницького характеру; проводити цілісний шкільний аналіз епічних творів.

Вказані етапи було реалізовано під час лекційних, лабораторних і практичних занять студентів-філологів та виконання ними завдань самостійної й індивідуальної робіт. Завдяки застосуванню інноваційних видів лекцій (лекція-візуалізація, лекція-прес-конференція, лекція-конференція, лекція-діалог, лекція-дискусія, лекція-пошук) відбулося донесення до студентів у систематизованій

формі великого обсягу навчальної інформації про аналіз епічного твору на уроках зарубіжної літератури, узагальнення їхніх теоретико-літературних й історико-літературних знань; формування в майбутніх словесників уявлень про специфіку методики викладання зарубіжної літератури як фахового предмета, літературу як мистецтво слова, художній твір як естетичну цілісність, аналіз як творчий процес пізнання класики світової літератури; збудження професійного інтересу до обраного педагогічного фаху; підвищення рівня методичної підготовки; розвиток і вдосконалення дослідницьких, аналітичних умінь, збагачення читацької культури. Ефективними під час проведення експериментальних лекцій виявилися окремі традиційні і новостворені методичні прийоми та види навчальної діяльності щодо формування в студентів умінь та навичок проведення шкільного аналізу епічних творів: робота у творчих групах, залучення до проектної діяльності, створення та розв'язання педагогічних ситуацій, створення узагальнювальних таблиць і їх методичний коментар, виконання завдань випереджального характеру, прийоми «Пошук асоціацій», «Сходінки до успіху» та ін.

Завдяки експериментальним лабораторним роботам, що мали відповідну форму проведення (спостереження, апробація власних методичних розробок, вивчення передового педагогічного досвіду), майбутні словесники позиціонували себе в ролі суб'єктів навчального процесу; вдавалися до імпровізації та програвання окремих елементів, фрагментів, етапів уроку в умовах, максимально наближених до шкільних реалій; уводили до планів-конспектів з вивчення епічних творів як традиційні, так і новітні прийоми і види навчальної діяльності; обирали цікавий, проблемний, дискусійний матеріал, який мав на меті активізувати їхню пізнавальну, методичну діяльність, розвивати вміння аналізувати епічний твір; показали вміння створювати атмосферу пошуку, творчого піднесення, розвитку аналітичних здібностей. На таких заняттях було здійснено аналіз уроку, проведеного вчителем-словесником, колективне розроблення експериментального алгоритму реалізації пообразного шляху аналізу, складено студентський план-характеристику образу-персонажа, створено шкалу цінностей сучасного уроку зарубіжної літератури.

Проведені практичні заняття забезпечили формування методичних умінь і навичок студентів проводити шкільний аналіз епічних творів. Репродуктивно-проектувальні сприяли правильному і

вільному володінню теоретико-літературними поняттями; спроможністю забезпечити всебічний аналіз досліджуваного питання; здатністю виокремлювати методичну проблему та обговорювати її; встановленню певних фактів або зв'язків за допомогою літературознавчого або методичного матеріалу; виконанню нескладних проєктувальних завдань. Конструктивно-проєктувальні практичні заняття забезпечили формування таких умінь та навичок: знаходження підтвердження теоретичних знань у практиці сучасної школи; здатність дискутувати, обговорювати, доводити певну думку; поява пізнавальної мотивації та професійної зацікавленості; оволодіння вміннями створювати педагогічний продукт наближено до шкільних реалій, утілювати його, адаптувати до сучасних вимог роботи з текстом художнього твору. У результаті проведених дослідно-проєктувальних практичних занять студенти оволоділи такими вміння і навички, як-от: нестандартне розв'язання практичних завдань методичного спрямування; здатність до тісної педагогічної співпраці з викладачем, готовність до професійного діалогу; вивчення і дослідження певного методичного явища з метою його наукового обґрунтування; моделювання деталізованих планів-конспектів уроків, створення педагогічної атмосфери в навчальній аудиторії, входження в роль учителя літератури; практична реалізація поетапності дослідження епічного твору в закладі загальної середньої освіти.

Розширити та закріпити набуті під час аудиторного навчання знання, уміння та навички допомогла вдало організована систематична самостійна та індивідуальна робота студентів, зміст якої охопив такі види діяльності: опрацювання матеріалів лекцій, підготовка до лабораторних і практичних робіт, виконання завдань для підготовчого періоду, аналіз планів-конспектів уроків учителів-словесників, моделювання власних конспектів уроків, їх фрагментів або етапів, створення узагальнювальних схем і таблиць, критичне опрацювання наукових праць, навчально-методичної літератури, змісту шкільних підручників, виконання різних завдань, написання контрольної роботи. У результаті її виконання студенти оволоділи низкою методичних умінь і навичок: поглиблення, розширення і закріплення теоретико-літературних понять про специфіку художнього твору зарубіжної літератури, трансформування отриманих знань у практичні вміння та навички; закріплення умінь і навичок самостійного виконання різних завдань, вирішення

проблемних, нестандартних ситуацій; максимальна активність у різних аспектах організації інтелектуальної праці; прагнення досягти найвищих результатів у створенні власного оригінального освітнього продукту.

Під час експериментального навчання було сформовано такі методичні вміння та навички студентів-філологів щодо проведення шкільного аналізу епічних творів: успішне застосування наукових здобутків літературознавства, історії зарубіжної літератури, методики викладання зарубіжної літератури; уміння виокремлювати істотні відмінності в проведенні шкільного аналізу епічних творів у середній та старшій школах; знання та реалізація всіх етапів вивчення епічного твору; добір та застосування ефективних шляхів аналізу відповідно до жанрової специфіки вивчаного епічного твору; обрання ефективних методів, прийомів і видів роботи з текстом епічного твору; виділення та дослідження всіх компонентів змісту і форми, розуміння закономірностей їх взаємодії; моделювання уроків різних типів з вивчення епічного твору та реалізація їх на практиці; виконання завдань пошуково-дослідницького, проблемного характеру; проведення шкільного аналізу епічних творів.

Проведене дослідно-експериментальне навчання підтвердило ефективність запропонованої в дисертації методики навчання студентів-філологів шкільного аналізу епічних творів. Його підсумовано на основі аналізу результатів інтерв'ювання викладачів-методистів і спостереження за роботою студентів під час аудиторних занять; результатів виконаних студентами практичних, самостійних, індивідуальних та контрольних робіт.

Кількісний та якісний аналіз результатів педагогічного експерименту підтвердив ефективність упровадження методики навчання студентів-філологів шкільного аналізу епічних творів. Результати формульованого експерименту засвідчили значні позитивні зрушення в експериментальних групах: збільшення кількості студентів із конструктивно-аналітичним і реконструктивно-продуктивним рівнями сформованості вмінь і навичок проведення шкільного аналізу епічних творів (табл. 2).

Таблиця 2.

Рівні сформованості вмінь і навичок проведення шкільного аналізу епічних творів у студентів IV курсу (у %)

	Високий рівень		Достатній рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	До початку експерименту	Після експерименту	До початку експерименту	Після експерименту	До початку експерименту	Після експерименту	До початку експерименту	Після експерименту
Теоретико-пізнавальний	18	36	29	39	30	17	23	8
Предметно-діяльнісний	12	27	33	49	41	15	14	9
Аналітико-синтетичний	17	34	35	48	37	16	11	2

Результати педагогічного експерименту переконали в ефективності запропонованої методики навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури шкільного аналізу епічних творів, а відтак і доцільність її впровадження в практику закладів вищої освіти.

ВИСНОВКИ

1. Методологічний ракурс пропонованої проблеми дав можливість глибокого різнобічного вивчення процесу читання, сприймання, усвідомлення й аналізу епічних творів, розкриття впливу вікових особливостей студентів на процес навчання методики шкільного аналізу епічних творів, обґрунтування літературознавчого аналізу як наукової основи шкільного аналізу епічних творів. Дослідження змісту базових понять «аналіз», «літературознавчий аналіз» дав змогу визначити їх сутнісні характеристики, а також уточнити семантичне наповнення дефініції «шкільний аналіз», яку потлумачено як процес дослідження виокремлених складників його змісту і форми, під час якого відбувається формування творчого читача з самостійним критичним мисленням, високим естетичним смаком, інтерпретаційною свідомістю.

2. Дослідження генези проблеми аналізу епічних творів уможливило зробити висновок про те, що проблема вивчення епічних творів становила науковий інтерес для методистів минулого та залишається предметом зацікавленості сучасних науковців. Вони обстоюють думку про те, що аналіз епічного твору (як і творів інших родів літератури) доцільно будувати, враховуючи його родову та жанрову специфіку, ідейно-художні особливості, наголошують на важливості вивчення художнього твору в єдності змісту і форми, стверджують, що способи та шляхи їх аналізу різноманітні, з урахуванням актуальних проблем методики викладання зарубіжної літератури й потреб шкільної практики.

3. Вивчення змісту навчально-методичного супроводу в

аспекті обраної проблеми дало змогу констатувати, що в аналізованих чинних підручниках та посібниках добір навчального матеріалу здійснюється на засадах науковості, навчально-виховної доцільності та безпосереднього зв'язку з конкретним літературним матеріалом. Запитання і завдання, репрезентовані в навчальних виданнях, мають репродуктивний, евристичний, дослідницький і творчий характер. Простежено тенденцію до невпорядкованості й відсутності чіткої системи розподілу теоретико-літературних понять, що прогнозує, у свою чергу, неефективне використання знань із теорії літератури під час аналізу епічного твору.

4. Розроблені критерії (теоретико-пізнавальний, предметно-діяльнісний, аналітико-синтетичний), показники та виокремлені на їхній основі рівні (відтворювально-копіювальний (початковий), реконструктивно-репродуктивний (середній), реконструктивно-продуктивний (достатній), конструктивно-аналітичний (високий)) дали змогу визначити фактичний рівень методичної підготовки майбутніх учителів зарубіжної літератури проводити шкільний аналіз епічних творів на констатувальному та формувальному етапах педагогічного експерименту. За результатами констатувального експерименту встановлено, що доміантними рівнями сформованості вмінь аналізувати художні твори є початковий та середній за всіма складниками, натомість достатній і високий – кількісно та якісно обмежені. Результати констатувального зрізу засвідчили, що, незважаючи на усвідомлення більшістю опитаних викладачів-методистів, учителів-практиків та студентів-філологів важливості шкільного аналізу, цей процес має ще багато прогалин у практичній реалізації. Така обставина підтвердила необхідність створення методики навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури шкільного аналізу художнього твору і довела актуальність цієї проблеми.

5. Результати експериментально-дослідного навчання підтвердили ефективність запропонованої методики навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури шкільного аналізу епічних творів. До категорії осіб з високим рівнем сформованості теоретико-пізнавального компонента віднесено 36% студентів, предметно-діяльнісного компонента – 27%, аналітико-синтетичного – 34%; з достатнім рівнем сформованості теоретико-пізнавального компонента – 39%, предметно-діяльнісного – 49%, аналітико-синтетичного – 48%;

із середнім рівнем сформованості теоретико-пізнавального компонента – 17%, предметно-діяльнісного – 15%, аналітико-синтетичного – 16%; із низьким рівнем сформованості теоретико-пізнавального компонента – 8%, предметно-діяльнісного – 9%, аналітико-синтетичного – 2%. Формувальний етап експерименту дав змогу з'ясувати, що рівень сформованості вмінь майбутніх учителів зарубіжної літератури проводити шкільний аналіз епічних творів суттєво підвищився, тоді як у студентів контрольних груп майже не змінився.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми навчання студентів-філологів шкільного аналізу епічних творів. Подальшої реалізації потребують питання вдосконалення методичних умінь студентів проводити шкільний аналіз епічних творів під час проходження ними навчально-залікової практики та в процесі написання кваліфікаційних науково-дослідних робіт; практичної реалізації взаємозв'язку шкільного аналізу та інтерпретації епічних творів; адаптування новаторських прийомів і видів навчальної діяльності вчителями-словесниками до роботи з епічним твором на уроках зарубіжної літератури.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Гричаник Н. І. Проблема шкільного аналізу епічного твору в методичній науці. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики: збірник наукових праць.* Вип. 22 (32). Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. С. 199–203.
2. Гричаник Н. І. Теоретичне осмислення проблеми аналізу художнього твору: методичний і літературознавчий аспекти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.* Умань: ФОА Жовтий О.О., 2014. Випуск 10. Ч. 2. С. 13–19.
3. Гричаник Н. І. Аналіз художнього твору як педагогічна проблема. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць.* Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. Випуск 24. С. 48–52.

4. Гричаник Н. І. Проблема аналізу художнього твору в методичній науці: ретроспективний огляд. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)* / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. Ніжин: НДУ ім. М. В. Гоголя, 2016. № 4. С.16–20.
5. Гричаник Н. І. Аналіз сучасного стану сформованості вмінь студентів здійснювати розгляд епічних творів у процесі вивчення курсу «Методика викладання зарубіжної літератури». *Вісник Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. 2018. № 6. С. 38–44.
6. Гричаник Н. І. Проблема професійного становлення творчих майбутніх учителів-словесників у філософському дискурсі. *Професійна підготовка фахівців: креативний підхід: монографія* / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во Євенок О. О., 2017. С. 412–429.
7. Гричаник Н. І. Шкільний аналіз художнього твору: методична парадигма. *Парадигматичні аспекти й дилеми розвитку науки та освіти: монографія* / за ред.: Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький. Конін – Ужгород – Мелітополь – Херсон – Кривий Ріг: Просвіт, 2019. С. 36–46.
8. Гричаник Н. І. Проблема навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури шкільного аналізу епічних творів під час їх методичної підготовки. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2015. №10 (25) жовтень. С. 133–137.
9. Гричаник Н. І. Проблема навчання студентів-філологів аналізу художніх творів: філософські аспекти. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2016. № 8 (35) серпень. С. 333–337.
10. Гричаник Н. І. Розкриття питання аналізу художніх творів у змісті сучасних програм і підручників із зарубіжної літератури для загальноосвітньої школи. *Актуальные научные исследования в современном мире: XXII Междунар. научн. конф., 26 – 27 февраля 2017 г., Переяслав-Хмельницький: сб. научных трудов. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вып. 2 (22). Ч. 6. С. 55–61.*
11. Чайка О. М., Нрычаньк N. I. The system of creative tasks during teaching students the basics of school analysis of epic works (based on course «Technique of teaching world literature»). *Australian journal of Education and Science*. №2 (16), (July-December). Volume II. «Sydney University Press», 2015. 609 p. P. 332–339.

12. Гричаник Н. І. Репрезентація проблеми аналізу епічного твору в підручниках та посібниках із методики викладання зарубіжної літератури для закладів вищої освіти. *ADVANCES OF SCIENCE: Proceedings of articles the international scientific conference. Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv, 17 May 2019* [Electronic resource] / Editors prof. L.N. Katjuhin, I.A. Salov, I.S. Danilova, N.S. Burina. Czech Republic, Karlovy Vary: Skleněný Můstek – Ukraine, Kyiv: MCNIP, 2019. С. 322 – 333.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

13. Гричаник Н. І. Розвиток умінь аналізувати літературний твір як основа фахової підготовки вчителя-словесника. *Україна на шляху в Європу. Вища освіта та євроінтеграція: матеріали II Всеукраїнської наукової конф.*, (Миколаїв, 6–7 грудня 2014 р.). Миколаїв: НУК, 2014. С. 34–35.

14. Гричаник Н. І. Шкільний аналіз епічного твору. *Сучасні наукові дослідження: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції* (Чернівці, 29–30 листопада 2014 р.). Т. 3. Київ: Науково-видавничий центр «Лабораторія думки», 2014. С. 17–18.

15. Гричаник Н. І. Проблема аналізу епічного твору на практичному занятті з методики викладання світової літератури у вищому навчальному закладі. *Досягнення науки та практики: матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конф.* (Чернівці, 24–25 січня 2015 р.). Т. 2. Київ: Науково-видавничий центр «Лабораторія думки», 2015. С. 8–10.

16. Гричаник Н. І. Навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури шкільного аналізу епічних творів: до постановки проблеми. *Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації: матеріали XXII Міжнародної наук.-практ. конференції «Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації»* (Одеса, 24–25 жовтня 2015 р.). Одеса : ГО «ІОМП», 2015. С. 7–10.

17. Гричаник Н. І. Педагогічне керування процесом шкільного аналізу епічного твору як основа професійної підготовки майбутнього філолога. *Молодь, освіта, наука і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції: зб. матеріалів XIX Всеукр. наук.-практ. конференції / редкол.: І. І. Тимошенко (від. ред.) та ін.* Київ: Вид-во Європейського університету, 2016. Т. 1. С. 50–52.

18. Гричаник Н. І. Можливості курсу «Методика викладання зарубіжної літератури» у забезпеченні професійного становлення майбутнього вчителя літератури. *Історичні, мовні і методологічні тенденції розвитку сучасної освіти: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і студентів* (Харків, 7–8 квітня 2016 р.). Харків: ФОП Бровін О. В., 2016. С. 92–94.
19. Гричаник Н. І. Психологічні особливості навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури аналізу художнього твору. *Проблеми та перспективи розвитку освіти: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 39–41.
20. Гричаник Н. І. Про деякі особливості методики вивчення епічних творів студентами-філологами у вищому навчальному закладі. *Проблеми та перспективи розвитку освіти в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Ізмаїл, 2016. С. 26–28.
21. Гричаник Н. І. Погляди педагогів минулого на проблему професійного становлення майбутнього вчителя літератури. *Сучасні наукові дослідження: матеріали XLIV Міжнародної науково-практичної конференції* (Чернівці, 15–16 вересня 2016 р.). Т. 1. Київ: Науково-видавничий центр «Лабораторія думки», 2016. С. 30–32.
22. Гричаник Н. І. Деякі аспекти теорії та методики підготовки майбутніх учителів літератури до аналізу художнього твору. *Глухівські наукові читання – 2016. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук: матеріали VI Міжнародної інтернет-конференції молодих учених та студентів*. Глухів: РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2016. С. 52–54.
23. Гричаник Н. І. Критерії та рівні сформованості вмій студентів-філологів аналізувати художній твір. *Східнослов'янська філологія: від Нестора до сьогодення: матеріали VI Міжнар. наук. конф.* (Бахмут, 10 квітня 2018 р.). Бахмут: Вид-во Б. І. Маторіна, 2018. С. 56–59.
24. Гричаник Н. І. Літературознавча компетенція як основна складова професійної компетентності майбутнього вчителя. *Збірник матеріалів регіонального семінару «Підготовка майбутніх учителів до реалізації Концепції «Нова українська школа»»* (7 листопада 2018 р.) / відп. за випуск Вишник О. О. Глухів, 2018. С. 57 – 61.
25. Гричаник Н.І. Основні принципи методики навчання студентів шкільного аналізу епічних творів. *Сучасний рух науки: тези VI*

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. (4-5 квітня 2019р.). Дніпро, 2019. С. 267–272.

26. Гричаник Н. І. Етапи реалізації методики навчання студентів-філологів шкільного аналізу епічних творів. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності*: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції. У 2 ч. Ч. 1 (Тернопіль, 11–12 квітня 2019 р.). / укладачі: В. Є. Кавецький, А. В. Вихрущ, О. Я. Жизномірська, Т. О. Сергуніна, І. І. Кузьма, С. Б. Гах. Тернопіль: СМП «Тайп», 2019. С. 138–140.

27. Гричаник Н. І. Специфічні принципи методичної системи навчання майбутніх учителів-словесників шкільного аналізу епічних творів. *Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку*: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (25–26 квітня 2019 року): збірник тез. Бердянськ: БДПУ, 2019. С. 96–98.

Наукові праці, які додатково відображають результати дисертації:

28. Давиденко Г. Й., Стрельчук Г. М., Гричаник Н. І. Історія зарубіжної літератури ХХ ст.: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 3-є вид. 400 с.

29. Давиденко Г. Й., Чайка О. М., Гричаник Н. І., Кушнерьова М. О. Історія новітньої зарубіжної літератури: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 274 с.

30. Цінько С. В., Дятленко Т. І., Чайка О. М., Гричаник Н. І. Формування фахової вправності у студентів філологічних факультетів у процесі педагогічної практики. Педагогічна практика – основа фахової вправності майбутнього вчителя-словесника: монографія / за заг. ред. Г. П. Кузнецової. Глухів: РВВ ГНПУ ім. О.Довженка, 2013. С. 99 – 122.

АНОТАЦІЯ

Гричаник Н. І. Методика навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури шкільного аналізу епічних творів. Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (зарубіжна література). – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, МОН України, 2020.

У дисертації запропоновано теоретично обґрунтовану та експериментально перевірену методику навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури шкільного аналізу епічних творів. В її основу покладено філософські погляди про роль діалогу, важливість розуму, відчуттів і досвіду, домінування раціонального або чуттєвого, єдності знань і практичної діяльності; психолого-педагогічні положення про важливість інтелектуальних операцій у літературному розвитку особистості; концепції літературознавців про аналіз як важливий етап роботи з текстом епічного твору; методичний досвід порушеної проблеми в практиці підготовки майбутнього вчителя зарубіжної літератури.

Експериментально доведено вагомість і результативність запропонованої методики, яка істотно підвищує ефективність навчання та продуктивність методичної підготовки майбутніх словесників у закладах вищої освіти.

Ключові слова: шкільний аналіз, епічний твір, методика викладання зарубіжної літератури, модель навчання шкільного аналізу епічних творів, методика навчання шкільного аналізу епічних творів, методична підготовка майбутнього вчителя зарубіжної літератури.

ABSTRACT

Hrychanyk N.I. Methods of teaching future foreign literature teachers to analyze the epic works at school. – As Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Studies, Speciality 13.00.02 - Theory and Methodology (Foreign Literature). – Borys Hrinchenko Kyiv University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2020.

The dissertation proposes theoretically grounded and experimentally tested methodical system of teaching future foreign literature teachers to analyze the epic works at school. The system is based on philosophical views on the role of dialogue, the importance of intellect, feelings and experience, the dominance of rational or sensual, unity of knowledge and practical activity; psychological and pedagogical facts on the importance of intellectual operations in the literary development of the individual; the concepts of literary critics about analysis as an important stage in working with the text of an epic work; methodical experience of

the problem raised in the practice of professional training of a future foreign literature teacher.

The importance and efficiency of the proposed methodology have been experimentally proved, which significantly improves the efficiency of teaching and the productivity of methodological training of future scholars of language in higher pedagogical educational institutions.

Key words: analyzing, epic work, methodology of foreign literature teaching, the model of epic work analysis at school, methods of teaching to analyze epic at school, methods of teaching future foreign literature teachers.